

Надання права на шлюб особам, що не досягли шлюбного віку: окремі проблеми

*Менджул Марія Василівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Закарпатського державного університету, кандидат
юридичних наук*

Сім'я є первинним та основним осередком суспільства, запорукою належного виховання нового покоління, основою економічного та культурного розвитку кожної держави. Саме тому правове регулювання сімейних відносин в Україні здійснюється з метою зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб, утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї, побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки.

Сучасні науковці, зокрема В.І. Борисова, І.В. Жилінкова [1], Н.О. Давидова [2], О.М. Калітенко [3], Б.К. Левківський [4], Л.В. Липець [5], М. Німак [6], Я.В. Новохатська [7], Л.А. Ольховик [8], З.В. Ромовська [9], С.І. Шимон [10] та інші, досліджують інститут шлюбу, особисті немайнові та майнові відносини подружжя, членів сім'ї, аналізують справи, що виникають із шлюбних правовідносин. Проте комплексного аналізу проблем надання права на шлюб не було зроблено, ось чому є актуальним дане дослідження.

Відповідно до частини четвертої ст. 3 Сімейного кодексу України (далі – СК України) сім'я створюється на підставі шлюбу, кривного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [11]. Таким чином, основною підставою створення сім'ї в Україні є реєстрація шлюбу.

Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя.

На думку Липець Л.В., шлюб – це добровільний і рівноправний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органах реєстрації актів цивільного стану або консулами України, який укладається довічно, але з правом подружжя розірвати його в будь-який момент, окрім випадків, установлених законодавством. Шлюб символізує виникнення нової сім'ї та породжує в подружжя певний обсяг взаємних прав і обов'язків, встановлених СК України, іншими нормативно-правовими актами, а також шлюбним договором [5, с. 8–9].

Релігійний обряд шлюбу в Україні не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану. Водночас в окремих країнах Європейського Союзу, в тому числі Словаччині, зареєстрований церквою шлюб офіційно визнається. Липець Л.В. пропонує поряд із державною реєстрацією шлюбу в Україні допустити реєстрацію шлюбних відносин іншими способами, зокрема в церкві. Як приклад науковець наводить норми Цивільного кодексу Латвійської Республіки як однієї з країн, де реєстрація шлюбу можлива як у цивільній формі, так і в церковній, а саме: ст. 53 Цивільного кодексу Латвійської Республіки: «Укладання шлюбу відбувається завідувачем відділу записів цивільного стану чи духовними особами конфесій, вказаних у ст. 51, за умови виконання правил укладання шлюбу» та ст. 58 ЦК Латвійської Республіки: «Про кожен укладений шлюб духовні особи повинні в чотирнадцятиденний строк направити необхідні для реєстру укладання шлюбу відомості в той відділ записів цивільного стану, на території якого відбулось укладення шлюбу. За невиконання цього обов'язку духовна особа може понести адміністративну відповідальність» [5, с. 9]. Ми підтримуємо дану пропозицію науковця і вважаємо, що в Україні теж варто дозволити офіційну реєстрацію шлюбу в церкві за умови наступного сповіщення священнослужителями відповідних органів реєстрації актів цивільного стану.

Незважаючи на тенденцію зменшення останніми роками співвідношення між кількістю розірваних шлюбів і зареєстрованих, Україна все ж продовжує лідирувати за кількістю розлучень серед країн Європи. На 1000 жителів України припадає 5,3 розлучення. Наступне місце посідає Росія з 5,0 розлученнями. Найменше розлучень у Боснії і Герцеговині, Македонії та Чорногорії, а також в Італії (0,90 розлучення на 1000 жителів). В Ірландії розлучення були дозволені лише в 1995 році, однак ця процедура не популярна: на 1000 ірландців припадає 0,80 розлучення [12].

Водночас згідно з офіційною заявою Міністра юстиції України протягом 2010 року в Україні зареєстровано рекордно низьку кількість розлучень. Загалом розірвання шлюбу зареєструвало 126 тисяч пар, що майже на 14 % менше, ніж у 2009 році, та майже на 25 % менше, ніж у 2008 році. Кількість шлюбів серед українців традиційно перевищує кількість розлучень у 2-4 рази. Зокрема, протягом 2010 року в Україні зареєстровано понад 300 тисяч шлюбів, що в середньому перевищило кількість зареєстрованих розлучень майже у 2,5 рази.

Найменше розірваних шлюбів було зафіксовано в Закарпатській області. Так, у 2010 році на кожне розлучення в регіоні припадало чотири шлюби. У 2010 році невелика кількість розірваних шлюбів також зафіксована у Рівненській, Волинській та Львівській областях, де на кожні 3,5 шлюби припадало одне розлучення, у Тернопільській та Івано-Франківській областях – на кожні 3 шлюби одне розлучення, у Чернівецькій області та м. Києві – на кожні 2,7 шлюби одне розлучення, в Одеській області – 2,5 шлюби на одне розлучення. У решті регіонів одне розлучення у 2010 році припадало в середньому на кожні 2 шлюби [13].

Загальна кількість зареєстрованих шлюбів в Україні у I півріччі 2012 року становить 100 372, що на 16% менше ніж за аналогічний період минулого року. Найбільша кількість шлюбів зареєстрована у Донецькій (9 232), Дніпропетровській (7 282) областях та м. Києві (7 860), найменша у м. Севастополі (1 129), Кіровоградській (1 829), Чернігівській (1 952) та

Херсонській (2 052) областях. Кількість складених актових записів про розірвання шлюбу зменшилась у порівнянні з відповідним періодом минулого року на 7 028 і становила 23 485 актів.

Відповідно до ст. 23 СК України право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік для чоловіків та жінок – вісімнадцять років. До внесення змін до ст. 22 СК України у 2012 році шлюбний вік для жінки був сімнадцять, а для чоловіка – вісімнадцять років.

За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. До внесення змін до ст. 23 СК України у 2012 році особа, яка досягла чотирнадцяти років, при потребі подавала заяву до суду про надання їй права на шлюб.

На практиці непоодинокими є випадки, коли необхідно надати особі право на шлюб, у зв'язку з вагітністю, до досягнення нею шістнадцятирічного віку. Так, 15 квітня 2011 р. Володимир-Волинський міський суд Волинської області виніс рішення по справі № 2-о/0301/26/11 за заявою особи_1 про надання права на шлюб з особою_2. Заява була обґрунтована тим, що особа_1 досягла чотирнадцяти років, є вагітною і одруження відповідає її інтересам. Заслухавши пояснення заявниці, особи, з якою вона бажає укласти шлюб, перевіривши матеріали справи, з'ясувавши думку заінтересованої особи, суд визнав, що позов підлягає задоволенню. Як свідчить свідоцтво про народження, заявниці виповнилось 14 років. Згідно з довідкою Володимир-Волинської центральної районної лікарні заявниця була вагітною. В судовому засіданні Особа_2 пояснив, що дійсно бажає зареєструвати шлюб із заявницею. Таким чином, надання заявниці права на шлюб відповідало її інтересам [14].

Заяву про надання особі права на шлюб повинна розглядатися судом в окремому провадженні (частина третя ст. 234 ЦПК) [15], оскільки в таких справах відсутній спір про право, нема сторін із протилежними інтересами. Німак Н. зауважує, що відсутність спору про право в даному випадку полягає в тому, що право на шлюб може належати кожній особі за умови наявності

передбачених законом підстав, а тому неможливо сперечатися щодо наявності чи відсутності цього права в тої чи іншої особи. Суд уповноважений встановити наявність чи відсутність необхідних умов (наприклад, фізіологічні можливості особи), на їх підставі ухвалити рішення про надання особі права на шлюб, тобто створити особі умови для можливості реалізації нею права на шлюб [6, с. 130].

Отже, реалізувати право на шлюб особа може або з моменту досягнення нею шлюбного віку, або з моменту набрання законної сили рішенням суду про надання особі права на шлюб.

Відповідно до частини другої ст. 4 Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р. за розгляд заяви у справах окремого провадження судовий збір становить 0,1 розміру мінімальної заробітної плати. При цьому за позовні заяви про розірвання шлюбу судовий збір становить так само 0,1 розміру мінімальної заробітної плати. За розгляд заяви про розірвання шлюбу з особою, визнаною в установленому законом порядку безвісно відсутньою або недієздатною, або з особою, засудженою до позбавлення волі на строк не менш як три роки, а також заяви про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності судовий збір не справляється [16].

На нашу думку, за розгляд справ окремого провадження про надання права на шлюб судовий збір, так само як і у справах про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, не повинен справлятися. Саме тому необхідно частину другу ст. 3 Закону України «Про судовий збір» доповнити новим пунктом: «15) заяви про надання права на шлюб».

До участі у справі про надання права на шлюб залучаються один або обое батьків (усиновлювачів) неповнолітньої особи, піклувальник, особа, з якою передбачається реєстрація шлюбу, а також інші заінтересовані особи. Під час розгляду таких справ суд повинен перевірити, чи відповідатиме надання особі права на шлюб до досягнення шлюбного віку її інтересам, а також чи не призведе це до якихось негативних наслідків.

Заперечення батьків (піклувальників) щодо надання права на шлюб не є підставою для відмови в задоволенні заяви, оскільки головним критерієм для задоволення заяви про надання права на шлюб є встановлення судом факту про відповідність такого права інтересам заявника.

Резолютивна частина рішення повинна відповідати вимогам частини другої ст. 23 СК України, згідно з якою суд надає право на шлюб (а не знижує шлюбний вік), а також містити прізвище, ім'я та по батькові особи, право на шлюб з якою надається судом [17].

Суди здебільшого задовольняють заяви про надання права на шлюб (наприклад, рішення Липовецького районного суду Вінницької обл. у справі № 2-0-89/2008 р. від 18 липня 2008 р. [18], рішення Деражнянського районного суду Хмельницької області у справі № 2-о-48 від 7 квітня 2009 р. [19], рішення Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області у справі № 2-о-110/11/2229/ від 22 серпня 2011 р. [20], рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області у справі № 712/15259/12 від 3 вересня 2012 р. [21] та ін.). У переважній більшості справ заяви про надання права на шлюб обґрунтовують вагітністю наречених. При цьому звертаються до суду із заявами про надання права на шлюб як жінки, так і чоловіки, що не досягли шлюбного віку.

Справа про надання права на шлюб не може бути передана на розгляд третейського суду і не може бути закрита у зв'язку з укладенням мирової угоди.

На основі зробленого аналізу можна дійти висновку, що Закон України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо підвищення шлюбного віку» від 15 березня 2012 р. необґрунтовано замінив у частині другій ст. 23 слово «чотирнадцяти» словом «шістнадцяти», дозволивши таким чином подавати до суду заяву про надання права на шлюб особі, яка досягла шістнадцяти років. На нашу думку, потрібно поновити попередню редакцію даної статті, а саме: «За заявою особи, яка досягла чотирнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам».

Список використаних джерел

1. Сімейне право : підручник / [Л.М. Баранова та ін.] ; за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2012. – 320 с.
2. Давидова Н.О. Інстит шлюбу в американському праві / Н.О. Давидова // Форум права. – 2012. – № 1. – 228–233. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12dnovar.pdf>
3. Калітенко О.М. Особисті відносини подружжя та відносини подружжя стосовно їх майна : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.М. Калітенко. – Х., 2001. – 20 с.
4. Левківський Б.К. Особисті немайнові права та обов'язки членів сім'ї : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Б.К. Левківський. – 20 с.
5. Липець Л.В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Липець. – К., 2009. – 20 с.
6. Німак М. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин / М. Німак // Вісник Львівського університету. Серія юрид. – 2009. – Вип. 49. – С. 130–137 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2009_49/130civ49.pdf
7. Новохатська Я.В. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Я.В. Новохатська. – Х., 2006. – 20 с.
8. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України : монографія / Л.А. Ольховик. – О. : Видавець Букаєв В.В., 2009. – 174 с.
9. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З.В. Ромовська – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.
10. Шимон С.І. Сімейне право : навч. посіб. / Світлана Іванівна Шимон. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 260 с.

11. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135.

12. Україна лідирує в Європі за кількістю розлучень // Кредо. Католицький часопис. – 05.05.2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/05/44557>

13. 2010 рік став рекордно низьким за кількістю розлучень в Україні / Новини Міністерства юстиції України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/34049>

14. Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області по справі № 2-о/0301/26/11 від 15 квітня 2011 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14933973>

15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Стор. 1530. – Ст. 492.

16. Про судовий збір : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012 р. – № 14. – Стор. 633. – Ст. 87.

17. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 // Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 1. – Ст. 5.

18. Рішення Липовецького районного суду Вінницької обл. у справі № 2-0-89/2008 р. від 18 липня 2008 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4574311>

19. Рішення Деражнянського районного суду Хмельницької області у справі №2-о-48 від 7 квітня 2009 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9720111>

20. Рішення Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області у справі № 2-о-110/11/2229/ від 22 серпня 2011 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18446206>

21. Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області у справі № 712/15259/12 від 3 вересня 2012 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25937939>

Менджул М.В. Надання права на шлюб особам, що не досягли шлюбного віку: окремі проблеми

Досліджено порядок розгляду судами справ про надання права на шлюб особам, що не досягли шлюбного віку, проаналізовано судову практику, запропоновано на основі зроблених висновків зміни до Сімейного кодексу України та Закону України «Про судовий збір».

Ключові слова: право на шлюб, шлюбний вік, окреме провадження, судовий збір.

Менджул М.В. Предоставление права на брак лицам, не достигшим брачного возраста: отдельные проблемы

Исследовано порядок рассмотрения судами дел о предоставлении права на брак лицам, не достигшим брачного возраста, проанализировано судебную практику, предложено на основе сделанных выводов изменения в Семейный кодекс Украины и Закон Украины «О судебном сборе».

Ключевые слова: право на брак, брачный возраст, отдельное производство, судебный сбор.

Mendzhul M.V. Entrusting the right for marriage to persons not being in the age of marriage: some problems

The court procedures for delivery of decisions in the cases of granting the right to get married to individuals below age of consent, judicial practice have been studied in the present paper. Amendments to the Family Code of Ukraine and the Law of Ukraine «About Court Fee» were recommended as based on the conclusions.

Key words: the right to get married, the age of consent, separate procedures, court fee.